

RECEPCIJA SUVREMENE HRVATSKE FILOZOFIJE U SVIJETU

Mislav Kukoč

Institut za primijenjena društvena istraživanja, Zagreb

UDK 1:05(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 24. 1. 1994.

Međunarodna afirmacija suvremene hrvatske filozofije vezana je ponajviše uz časopise oko kojih su se okupile, svaka u svojem razdoblju, dvije najproduktivnije generacije suvremenih hrvatskih filozofa. Prva od njih stvorila je časopis *Praxis*, s prepoznatljivim *procédéom* neomarksizma humanističke provenijencije, koji je odgovarao zahtjevima vremena i prevladavajućim trendovima modernizma sredine XX. stoljeća. Za razliku od jednosmjerne marksističke praxis-orijentacije, časopis druge generacije – *Filozofska istraživanja* – profilirao se kao plodna tribina kritičkog i stvaralačkog duha, otvorena, u pravcu idejno-teorijskog pluralizma, prema različitim misaonim orijentacijama, prema novim temama i idejama. Preko svojega međunarodnog izdanja *Synthesis philosophica*, časopis je, kao i njegovi autori, također napravio uspješan prodor u svijet.

Razvoj akademske hrvatske filozofije poslije II. svjetskog rata započeo je totalitarističkim diktatom državno-partijske ideologije; propisana je jedna i jedinstvena marksistička "partijna" filozofija koja je, kao puka *ancilla politicae*, bila prisiljena slijediti unaprijed zadane staljinističke uzore.¹ Doduše, slijedom povoljnih historijskih okolnosti, nakon raskida sa Staljinom, omogućen je diferencirani razvoj marksističke filozofije u smjeru humanizma zapadne inspiracije, što je najboljim izdancima hrvatskog marksizma – *praxis* filozofiji, u razdoblju vrhunca njezina razvoja, krajem 60-ih godina, donijelo zavidnu svjetsku reputaciju.

Prodor hrvatske marksističke filozofije u svijet započinje pojavom časopisa Hrvatskoga filozofskog društva, *Praxis*, 1964. godine, odnosno njegovim

1

Tekst je rađen u okviru projekta *Povijesni sklop i povijesni slom komunizma – problem naslijeđa i uspostava demokratskog društva*, br. 6-01-303, Ministarstva znanosti Republike Hrvatske.

međunarodnim izdanjem koje kao tromjesečnik izlazi na engleskom, njemačkom i francuskom jeziku od 1965. godine. Uredništvo časopisa u jedanaestogodišnjem razdoblju njegova izlaženja (1964-1974), odnosno u devetogodišnjem razdoblju izlaženja međunarodnog izdanja (1965-1973) uspjelo je okupiti impozantan broj suradnika, gotovo sva najpoznatija imena marksističke filozofije u svijetu, poput Ernsta Blocha, Herberta Marcusea, Ericha Fromma, Henryja Lefebvrea i dr. Isti krug marksističkih filozofa pokrenuo je međunarodni skup *Korčulanska ljetna škola*, koji je u deset zasjedanja (1964-1973) okupio jednako ugledna imena iz područja marksističke filozofije i sociologije.

Intenzivni i plodni kontakti s najpoznatijim imenima svjetske marksističke filozofije, ostvareni preko *Praxisa* i *Korčulanske ljetne škole*, otvorili su prostor za afirmaciju hrvatske marksističke filozofije u svijetu.

Za reputaciju *Praxisa*, koji je – po riječima *Ernsta Blocha* – bio u to vrijeme "najbolji marksistički časopis na svijetu", odlučujuća je bila činjenica da je u vrijeme njegova izlaženja filozofijska orijentacija zastupana na stranicama njegova domaćeg i međunarodnog izdanja – tzv. otvoreni, stvaralački, autentični, humanistički itd. marksizam zapadne provenijencije – bila veoma popularna i vitalna diljem svijeta, navlastito na visokorazvijenom Zapadu u čijim je intelektualnim krugovima bio naglašeno prisutan novoljevičarski trend kritike postvarene robne proizvodnje i besmisla potrošačkog društva. Kritika staljinizma i revizionistički pokušaj afirmacije alternativnog projekta humanog socijalizma, tzv. "socijalizma s ljudskim licem", kao i društveno-političkog projekta tzv. "samoupravnog socijalizma", naspram represivnog "realnog socijalizma", pobudili su pozornost i simpatije u zapadnom svijetu. Sve je to zajedno omogućilo zamjetnu međunarodnu afirmaciju hrvatske marksističke filozofije, koja pod imenom "praxis-grupe" postaje respektabilna marksistička orijentacija, čiji najpoznatiji predstavnici objavljuju svoje radove na svjetskim jezicima, najprije u međunarodnim zbornicima,² a potom se i njihove knjige pojavljuju u izdanjima inozemnih izdavača.³ O ugledu hrvatske filozofije prakse svjedoči i njezina

2

Socialist Humanism, ed. E. Fromm, New York, 1965. (prilozi: D. Pejović, G. Petrović, R. Supek, P. Vranicki); *Človek a odcudzenie*, Bratislava, 1967. (s prilozima, B. Bošnjaka, M. Kangrga, G. Petrovića, R. Supeka, P. Vranickog); *Spytovanie sa na človeka*, Bratislava, 1967. (M. Brida, M. Kangrga, P. Vranicki); *Spory o teorii odrazu*, Bratislava, 1969. (M. Kangrga, G. Petrović); *La Rivolta di "Praxis"*, Milano, 1969. (B. Bošnjak, V. Cvjetičanin, M. Čaldarović, D. Grlić, M. Kangrga, A. Krešić, I. Kuvačić, G. Petrović, R. Supek, P. Vranicki); *Revolutionäre Praxis*, Freiburg, 1970. (B. Bošnjak, D. Grlić, M. Kangrga, A. Krešić, G. Petrović, R. Supek, P. Vranicki); *Jugoslawien denkt anders*, Hg. R. Supek u. B. Bošnjak, Wien, 1971. (B. Bošnjak, V. Cvjetičanin, D. Grlić, M. Kangrga, A. Krešić, I. Kuvačić, R. Supek, P. Vranicki); *El socialismo yugoslavo actual*, Ed. S. A. Grijalbo, Mexico, D. F. 1975. (R. Supek, M. Kangrga, G. Petrović); *Die gegenwärtige Bedeutung des Marxschen Denkens*, Hrsg. v. G. Petrović u. W. Schmied-Kowarzik. Studien zur Philosophie der Praxis, Buchum, 1985;

3

Najveći međunarodni uspjeh ostvario je Predrag Vranicki svojom *Historijom marksizma* koja je dulje vrijeme bila jedina povijest marksističke filozofije u svijetu. Prevođena je i objavljena u više izdanja: na talijanskom (Roma, 1972, 1973, 1979), njemačkom (Frankfurt, 1972-74. i 1983), grčkom (Atena,

zamjetna međunarodna recepcija, što se ogleda u brojnim monografijama i studijama o toj orijentaciji objavljenim diljem svijeta.⁴

Uska teorijska orijentacija marksističke *praxis*-filozofije sa svojim prepoznatljivim *procédéom* tzv. otvorenog, kritičkog, stvaralačkog marksizma humanističke provenijencije, odgovarala je zahtjevima vremena i prevladavajućim trendovima modernizma sredine XX. stoljeća, kada je u kontekstu sučeljavanja dvaju konkurentskih globalnih socijalno-političkih sustava i ideoloških projekata nudila svježije i zavodljive ideje demokratske i humanističke utopije. To objašnjava i njezin međunarodni uspjeh.

Međutim, jednosmjernost i isključivost spomenute orijentacije nepovoljno se odrazila na razvoj hrvatske filozofije. Dominantan položaj u zemlji i neosporan međunarodni ugled, kako *Praxisa* i *Korčulanske ljetne škole* tako i *praxis*-orijentacije u cjelini, nije produktivno iskorišten u smjeru međunarodne afirmacije sveukupne hrvatske filozofije, promocijom njezine bogate povijesne baštine te predstavljanjem drugih pravaca filozofijske misli.

O načinu kako su se *praxis*-filozofi skrbili za međunarodnu recepciju hrvatske filozofije općenito, navlastito za svjetsku prezentaciju hrvatske filozofske baštine,

---

1976. i 1985), španjolskom i kineskom. Još su dvije knjige P. Vranickog prevedene: *Čovjek i historija*, na talijanski, slovački i njemački te *Marksizam i socijalizam*, na kineski i njemački. Od ostalih *praxis*-filozofa najprevođeniji je Gajo Petrović. Njegova knjiga *Filozofija i marksizam* prevedena je na engleski, njemački, španjolski, češki i japanski, a *Filozofija i revolucija*, koja je izvorno objavljena na njemačkom (*Philosophie und Revolution*) kasnije je prevedena na španjolski i engleski. Knjiga Rudija Supeka *Sociologija i socijalizam* također je objavljena u inozemstvu na njemačkom jeziku, a Kangrgina knjiga *Etika i sloboda* na češkom.

4

L. Vrtačić, *Einführung in der jugoslawischen Marxismus-Leninismus*, Dodrecht, 1963; H. L. Parsons, *The Humanistic Philosophy in Contemporary Poland and Yugoslavia*, New York, 1966; R. A. Johnson, *The Dynamics of Communist Ideological Change in Yugoslavia, 1945-1953*, Ph. D. diss., Columbia University, 1967; K. Marko, "Marxismus aus Jugoslawien: Ein Literaturbericht", *Österreichische Ost-Hefte*, 3, 1971; O. Gruenwald, *Humanism and Marxism: The Yugoslav Perspective*, Ph. D. diss., Claremont Graduate School and University, 1972; M. Marković & R. S. Cohen, *The Rise and Fall of Socialist Humanism. A History of Praxis Group*, Nottingham, 1975; L. Vrtačić, *Der jugoslawische Marxismus. Die jugoslawische Philosophie und die eigene Weg zum Sozialismus*, Olten u. Freiburg im Breisgau, 1975; U. Rütten, *Marxismus als Gesellschaftskritik. Die Praxis Gruppe in Jugoslawien – ihre Grenzen und Möglichkeiten*, Ph. D. diss., Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule, Aachen, 1976; O. Gruenwald, "The Concept of Alienation in Avant-garde Yugoslav Marxism", *International Philosophical Quarterly*, Vol. 17 (1977); G. S. Sheer, *Praxis: Marxist Criticism and Dissent in Socialist Yugoslavia*, Bloomington & London, 1977; L. Kolakowski, *Glowne nutry marksizmy, Powstanie-Rozwoj-Rozklad*, Paryz, 1978 (*Glavni tokovi marksizma*, I-III, Beograd, 1980-1985, "Jugoslovenski revizionizam", sv. III, str. 535-540.); H. Plotzker, *Contemporary Yugoslav Marxism: A Study in the Meaning of Critical Humanism*, Ann Arbor, 1981; J. Oswald, *Revolutionäre Praxis. Darstellung und Kritik der philosophischen Position der Gründer der Zeitschrift "Praxis" unter besonderer Berücksichtigung ihrer Religionskritik*, Düsseldorf, 1982; S. Sirovec, *Ethik und Metaethik im jugoslawischen Marxismus. Analyse und Vergleich mit katholischen Positionen*, Paderborn-München-Wien-Zürich, 1982; L. Marković, "Entfremdung" und "Aufhebung der Entfremdung" bei Karl Marx und der "Praxis"-Gruppe, Münster, 1987; J. H. Satterwhite, *Varieties of Marxist Humanism: Philosophical Revision in Postwar Eastern Europe*, Pittsburg and London, 1992. ("The Yugoslav Praxis Group in the East European Context", pp. 174-192.).

svjedoči primjer svjetski respektabilne *Encyclopedie of Philosophy*.⁵ Glavni urednik je Paul Edwards, a uredništvo broji 152 člana, među ostalima i dvojicu s prostora bivše Jugoslavije. To su Gajo Petrović iz Hrvatske (autor odrednice *Alienation* i *G. V. Plekhanov*) i Mihajlo Marković iz Srbije (autor odrednice *Yugoslav Philosophy*).

Budući da u *Enciklopediji* nema odrednice *Hrvatska filozofija*, pogledajmo kako je hrvatsku filozofiju Mihajlo Marković predstavio u okviru "jugoslavenske filozofije". Odmah se može konstatirati da je to učinio na skandalozan, nacionalistički i kulturno-imperijalistički način, što dolazi do izražaja navlastito u poredbi s njegovim naglašenim pretpostavljanjem, čak i krivotvorenjem, "postignuća" srpske filozofije.

Primjerice, u prvom poglavlju odrednice, naslovljenom "Srednjovjekovno razdoblje", on ističe da je "između dvanaestog i petnaestog stoljeća u Srbiji cvjetala velika srednjovjekovna kultura. Književnost toga razdoblja bila je ponajviše pod utjecajem bizantske civilizacije, ali ona sadrži elemente originalne filozofije s naglaskom na moralne vrednote borbe za slobodu i patnje za plemenite ciljeve." Istodobno, za Hrvatsku i Sloveniju navodi jedino da su "uspjele sačuvati svoju nacionalnu i kulturnu individualnost, mada su od dvanaestog do dvadesetog stoljeća bile okupirane od Austro-Ugarske." Od hrvatskih filozofa toga razdoblja spominje jedino Marka Marulića "poznatog hrvatskog moralista i pjesnika koji je bio jedan od najobrazovanijih humanističkih teologa svojega vremena. Njegovi glavni radovi, *Evangelistarium* (1501) i *De Institutione Bene Beateque Vivendi* (1506) bili su prevedeni na nekoliko jezika" – i to je sve! Nešto više kaže o slovenskim filozofima toga vremena, a zatim prelazi na Srbiju:

"Od petnaestog stoljeća do 1804. Turci su držali pod okupacijom Srbiju i druge dijelove istočne Jugoslavije. Čudesne narodne pjesme iz toga razdoblja izražavaju herojsku filozofiju otpora. Ragusa (Dubrovnik) jedini slobodan grad između šesnaestog i osamnaestog stoljeća, postao je veliko kulturno središte, davši nekoliko filozofa koji su postali slavni u Italiji i Francuskoj. Najoriginalniji jugoslavenski filozof toga vremena bio je Franja Petrić (Francesco Patrizi, 1529-1597) strastveni kritičar Aristotelove filozofije, koji je stvorio originalnu i utjecajnu neoplatonističku monističku filozofiju prirode, po kojoj je svjetlo osnovno načelo svih stvari i svega znanja."⁶ Potom u istom kontekstu srpske filozofije prelazi na "jednoga od najvećih jugoslavenskih filozofa i znanstvenika Ruđera Boškovića", kojemu unatoč toj kvalifikaciji posvećuje samo 15 redaka, isto koliko i Dositeju Obradoviću, začudo ne više jugoslavenskom nego "mladom srpskom monahu", ali manje nego Petru Petroviću Njegošu (17 redaka), a još manje nego "Srbinu Sve-

5

Paul Edwards (Ed.) *The Encyclopedia of Philosophy*, 8 Vol., Macmillan Publishing Co, Inc. & Free Press, New York, 1967, ²1972.

6

The Encyclopedia of Philosophy, Vol. 8, p. 360.

tozaru Markoviću" (22 retka).⁷ Očito je čistoća etničkog podrijetla, točnije rečeno ocjena tko je veći Srbin, budući da su za Markovića svi navedeni Srbi, jedini kriterij vrednovanja njihove svjetskofilozofske važnosti po ovome "marksističkom humanistu i internacionalistu", kako se sam predstavljao.

Na isti način su nacionalne filozofije bivše Jugoslavije predstavljene i glede ostalih povijesnih razdoblja. Tako je poglavlje "Razdoblje nacionalnog oslobođenja" podijeljeno na potpoglavlja: "Srbija i Crna Gora" (65 redaka), "Hrvatska" (50), "Slovenija" (14) i "Kasnija srpska misao" (52).⁸ Po Markoviću, izgleda, ne postoji kasnija hrvatska ni slovenska misao (XIX. st.) jer o njima u odrednici nema ni retka.

"Suvremena jugoslavenska filozofija" posljednje je poglavlje odrednice. Kriteriji vrednovanja su isti: od predratnih filozofa ovdje se spominju Slovenka Alma Sodnik, Hrvati Vladimir Filipović i Pavao-Vuk Pavlović te Srbi Dimitrije Tucović, Dušan Popović, Sima Marković i Dušan Nedeljković. Poslije II. svjetskog rata spominje nove filozofske institucije: "Odjel za filozofiju u Institutu za socijalne studije u Beogradu (s ogrankom u Zagrebu)" te "međunarodnu ljetnu školu filozofije i sociologije u Korčuli". Premda se Marković smatrao praksisovcem, premda je isključivo zahvaljujući *Praxisu* i stekao međunarodnu reputaciju, sve što o *Praxisu* kaže jest da je osnovan 1964, prešućujući gdje (Zagreb) i od koga (Hrvatsko filozofsko društvo), a sugerirajući da je osnivač i *Praxisa* i *Korčulanske ljetne škole* "Jugoslavensko filozofsko udruženje, s društvima u pet republika, koje je aktivno u organizaciji susreta i simpozija".⁹

Na kraju odrednice autor upućuje na *Index*, gdje se pod *Yugoslav Philosophy* nalazi popis "jugoslavenskih filozofa" koji su navedeni u *Enciklopediji*. Zanimljivo je da izbor najznačajnijih "jugoslavenskih filozofa" doslovno slijedi navedene Markovićeve kriterije. Prvi je po abecedi predstavljen *Roger Joseph Boscovich*, autora Lancelota Lawa Whitea (183 retka), i to sljedećim riječima: "Bošković je rođen u Ragusi (sada Dubrovnik, Jugoslavija) od roditelja Srbina i Talijanke".¹⁰ Potom su predstavljeni *Marko Marulić*, autora Vladimira Filipovića,¹¹ *Svetozar Marković*, autora A. Stojkovića,¹² *Branislav Petronijević*, autora B. Šešića,¹³ *Petar Petrović-Njegoš*, autora V. Pavićevića.¹⁴

7
Ibid.

8
Ibid., pp. 360-361.

9
Ibid., p. 362.

10
"Boscovich was born at Ragusa (now Dubrovnik, Yugoslavia) of Serb and Italian parentage." Ibid., Vol. 1. p. 350.

11
32 retka, ibid., Vol. 5, p. 171.

Nigdje ni spomena *Hermana Dalmatina*, *Frane Petrića*, ni oca hermeneutike *Matije Vlačića Ilirika*. Možda kao utjeha može poslužiti bizaran podatak da u toj reprezentativnoj filozofskoj enciklopediji pojam *hermeneutika* nije obrađen, ne samo kao jedna od 1500 odrednica nego čak nije ni spomenut u indeksu pojmova!

Ovaj širi ekskurs iz Edwardsove *Encyclopedia of Philosophy* treba ilustrirati nedvosmislenu intenciju koja je ispunila svoju svrhu: pokazati da u "jugoslavenskoj filozofiji" dominantan položaj od iskona ima srpska filozofija, u širem smislu i kultura, dok su ostali narodi sa svojom drugorazrednom filozofijom, *eo ipso* i kulturom, samo marginalna plemena. U ovome kontekstu nadaje se upit: kako je član uredništva *Enciklopedije* iz Hrvatske, uvaženi filozof Gajo Petrović, dopustio ovakvu skandaloznu Markovićevu šovinističko-kulturimperijalističku obmanu?

No, vratimo se našoj temi. Dakle, kao što je već kazano, jednosmjernost i isključivost *praxis*-orijentacije nepovoljno se odrazila na razvoj hrvatske filozofije. Dominantni položaj u zemlji i neosporan međunarodni ugled, kako *Praxisa* i *Korčulanske ljetne škole* tako i *praxis*-orijentacije u cjelini, nije produktivno iskorišten u smjeru međunarodne afirmacije sveukupne hrvatske filozofije, mogućom promocijom njezine bogate povijesne baštine te predstavljanjem drugih pravaca filozofijske misli.

Naprotiv, svoj dominantni položaj na hrvatskom teorijskom prostoru *praxis*-filozofi nisu koristili u pravcu promicanja idejno-teorijskog pluralizma, nego u pravcu idejnog monopolizma, isključivosti i netrpeljivosti prema drugim filozofijskim orijentacijama, predstavljajući vlastito "mišljenje revolucije" kao jedino progresivno i ispravno.

Uz to je razvoj ostalih nemarksističkih filozofijskih orijentacija, navlastito u prvim njegovim godinama, režim brutalno onemogućavao čak i zakonskim mjerama koje su kao obvezatan propisivale marksistički svjetonazor u obrazovnom procesu; nemarksistički filozofi, ako se nisu uspjeli prilagoditi službeno proklamiranoj marksističkoj "znanstvenoj ideologiji", bili su isključivani čak i iz sveučilišne nastave.

Stoga je režimska zabrana *Praxisa* i *Korčulanske ljetne škole* 1974. god. napravila pustoš na hrvatskoj filozofskoj sceni, koju je dodatno pospješila činjenica da je marksistička filozofija sedamdesetih i osamdesetih godina u svijetu posve izgubila svoju dotadašnju vitalnost i atraktivnost, da bi globalno-

12

150 redaka, *ibid.*, Vol. 5, pp. 164-166.

13

72 retka, *ibid.*, Vol. 6, p. 129.

14

54 retka, *ibid.*, Vol. 6, p. 129.

-povijesnim slomom komunizma kao puki anakronizam bila definitivno bačena u ropotarnicu historije. Istodobno sa slomom marksizma i komunizma, i *praxis*-filozofija izgubila je svoju vitalnost, tako da se njezini vodeći predstavnici, a još manje njeni nekreativni sljedbenici i epigoni, nisu ni pokušali teorijski suočiti s epohalnim izazovima vremena. Sve što se od njih moglo pročitati ili čuti jest perpetuiranje poznatih fraza o superiornosti marksovskog teorijsko-praktičkog projekta.

U tome je kontekstu od odsudne važnosti za oblikovanje hrvatske duhovne samosvijesti na filozofijskom planu pojava časopisa *Filozofska istraživanja*, koji su početkom 80-ih godina – u vakuumu nastalom nakon prisilnog gašenja *Praxisa* – pokrenuli mladi teoretici, kao jedini filozofski časopis u Hrvatskoj. Zavidna svjetska reputacija njihova predšasnika *Praxisa* predstavljala je istodobno opasnost i izazov; *opasnost* – da novi časopis postane loša kopija svojega prethodnika; *izazov* – da se, izašavši iz sjene svojih starijih kolega, poznatih imena naše filozofije, afirmira jedna nadarena nova filozofska generacija.

U tome smislu, za razliku od *Praxisa*, svjetski poznatog filozofskog časopisa kritičke ali ipak jednosmjernе marksističke provenijencije *Filozofska istraživanja* su se tijekom godina profilirala kao plodna tribina kritičkog i stvaralačkog duha, otvorena, u pravcu idejno-teorijskog pluralizma, prema različitim misaonim orijentacijama, prema novim temama i idejama, prema rubnim i dodirnim duhovnim područjima. Časopis je istodobno postajao plodno okupljalište mladih kreativnih snaga koje su uz integrativno dijaloško posredovanje i trajnu međusobnu komunikaciju različitih teorijskih orijentacija i svjetonazora krčile put u svijet i na taj način međunarodno afirmirale suvremenu hrvatsku filozofsku misao.

Za ovaj novi prodor hrvatske filozofije u svijet i njezinu međunarodnu afirmaciju ključnu ulogu ima međunarodno izdanje *Filozofskih istraživanja*, časopis *Synthesis philosophica*, u kojemu se na njemačkom, engleskom i francuskom jeziku objavljuju najbolji tekstovi iz pera domaćih teoretika, prethodno na hrvatskom objavljeni u *Filozofskim istraživanjima*, ali i izvorni tekstovi prestižnih svjetskih imena. Valja naglasiti da se ne radi samo o predstavnicima jedne filozofske orijentacije, kao svojedobno u *Praxisu*, gdje su također objavljivala svjetski ugledna imena, ali samo ona marksističke provenijencije. U *Synthesis philosophica*, naprotiv, objavljuju međunarodno afirmirani teoretici iz različitih zemalja i različitih orijentacija. Navest ću, ilustracije poradi, samo neke:

Kostas Axelos, Richard Wisser, Paul Lorenzen, Jürgen Mittelstraß, Kurt Salamun, Thomas Luckmann, Noam Chomsky, Walter Biemel, Manfred Riedel, Wolfgang Wieland, John J. Cleary, Adolfo Sanchez Vazquez i drugi.

Tu je potrebno navesti stroge kriterije uredništva, po kojima se u časopisu objavljuju samo prethodno neobjavljeni radovi. Jamačno je to razlog što se u *Synthesis philosophica* nisu pojavili tekstovi Hansa Georga Gadamera i Jürgena Habermasa, prethodno objavljeni na hrvatskom u *Filozofskim istraživanjima*.

Filozofijski pluralizam i sveobuhvatnost razmatranih tema kao temeljnu kvalitetu nove hrvatske filozofske scene uočio je i recenzent *Le Monde*, koji u osvrtu na

prve brojeve *Synthesis philosophica* piše: "Uz rijetke doprinose kruta izraza o obvezatnim klasicima marksizma, iznenađuje sveobuhvatnost razmatranih tema – od filozofije znanosti i orijentalnih filozofija, preko etike i utopije, do Heideggera i logičkih paradoksa – kao i često veoma istančano poznavanje suvremenih rasprava o čemu svjedoči cjelina časopisa. Budući da nije teško zamisliti na kakvim svakidašnjim naporima i trudu počiva ovakva publikacija, ne bi bilo dobro da se časopis nađe bez odjeka i čitateljstva. U protivnom bi europsko mišljenje moglo i dalje ostati slijepo na jedno oko."¹⁵

O povoljnoj međunarodnoj recepciji *Filozofskih istraživanja* i *Synthesis philosophica*, *eo ipso* i suvremene hrvatske filozofije, svjedoče riječi poznatog njemačkog filozofa Richarda Wissera:

"Pratim izlaženje *Filozofskih istraživanja* od samog početka i ustanovio sam da taj časopis od broja do broja sve više dobiva ne samo na opsegu nego i na značenju, da postaje supstancijalniji, da je postao slojevitiji. Sad zamislite da je netko tko ne zna hrvatski upućen na kratke sažetke na engleskom, njemačkom i francuskom na kraju tekstova. A upravo ti sažeci otvaraju apetit, pobuđuju glad (...) Novi časopis *Synthesis philosophica* tu glad sada utažuje." Na upit što za njega znači objavljivati u *Filozofskim istraživanjima*, znameniti filozof je odgovorio, jamačno ne samo iz kurtoazije: "Normalno da se čovjek u dobrom društvu dobro osjeća, a u *Filozofskim istraživanjima* – tu se čovjek nalazi u najboljem društvu."¹⁶

15

Roger-Paul Droit, "L'oeil et la pensée", *Le Monde*, Paris, 2. VI. 1988.

16

R. Wissner u razgovoru s Jasnom Adamović za RTV Zagreb; objavljeno u emisiji "Kultura srca" od 19. XII. 1986.; cit. prema publikaciji *Filozofska istraživanja – 10 godina*, Zagreb, 1990.

THE WORLD'S RECEPTION OF THE CONTEMPORARY CROATIAN PHILOSOPHY

Mislav Kukoč

Institute for Applied Social Research, Zagreb

The international affirmation of contemporary Croatian philosophy is connected with the journals which have presented, each of them in its period, the two most productive generations of modern Croatian philosophers. The first established *Praxis* with the well-known *procédé* of neomarxism of the humanistic provenance, which responded to the temporal trends of the mid-twentieth century modernism. In contrast to the one-dimensional marxist *praxis*-orientation, the journal of the second generation – *Filozofska istraživanja* (Philosophical Investigations) – was profiled as a fruitful debate of a critical and creative spirit, open in the direction of theoretical pluralism, toward new reflective orientations, toward new topics and ideas. Through its international edition titled *Synthesis philosophica*, the journal, together with its authors, has also achieved international success.

DIE REZEPTION DER ZEITGENÖSSISCHEN KROATISCHEN PHILOSOPHIE IN DER WELT

Mislav Kukoč

Das Institut für die angewandten
Gesellschaftsforschungen, Zagreb

Die internationale Affirmation der zeitgenössischen kroatischen Philosophie ist meistens an die Zeitschriften, um die sich die zwei produktivsten Generationen der zeitgenössischen kroatischen Philosophen, jede in ihrer Zeit versammelt haben, gebunden. Die erste von ihnen hat die Zeitschrift *Praxis* mit dem erkennbaren procédé des Neomarxismus humanistischer Provenienz, die den Zeitansprüchen und den herrschenden Trends des Modernismus Mitte 20. Jahrhunderts entsprach, begründet. Im Unterschied zur einseitigen marxistischen Praxis-Orientierung hat sich die Zeitschrift der zweiten Generation – Philosophische Untersuchungen – als eine produktive Tribüne des kritischen und schöpferischen Geistes, die gegenüber dem ideell-theoretischen Pluralismus, verschiedenen Gedankenorientierungen, neuen Themen und Ideen offen ist, profiliert. Durch die internationale Ausgabe *Synthesis philosophica* hat sowohl die Zeitschrift als auch ihre Autoren zum erfolgreichen Durchbruch in die Welt geholfen.